

היו העדים רואים את המתרה או המתרה רואה אותם (ויש עדים על כך. תוס') – הרי אלו מצטרפים, אפילו לא ראו העדים זה את זה, ואין זו עדות מיוחדת (כפירוש התוס' בדברי רבא, וכ"פ הרמב"ם).
 לדעת הר"ן (גטין לה: בדפי הרי"ף), בקדושין אין מועילה עדות המיוחדת, כבדיני נפשות. וכן כתבו המפרשים לענין עדים להשקות את הסוטה, ויש אומרים שעדי סתירה מצטרפים (ע' במאירי ריש סוטה ובחזון יחזקאל; רעק"א יבמות רפ"ו ומנ"ח שסה, יז).
 ובמוננות, יש מי שנסתפק אם כשרה עדות זו מדאורייתא או מדרבנן (ע' תומים ל, יא). ובספר בית הלוי (ח"ב לט, ג) כתב להוכיח שכשרה מהתורה.
 עדות המיוחדת כשכל עד ראה מעשה אחר – ע' בסנהדרין ל.

ג. לדברי תנא קמא, אין צריך התראה של העדים דוקא, אלא אף של אדם אחר כשרה, ואפילו ע"י עצמו ואפילו ע"י שד (רבא. וכן הלכה). ולדברי רבי יוסי, לעולם אינו נהרג עד שיהו פי שני עדי מתרים בו (על פי שנים עדים...).

א. לתנא קמא, יש מפרשים שהעדים צריכים לראות את המתרה, או הוא יראה אותם. והתוס' נקטו שאין צריך לראותו, אלא די שהעדים שמעו התראה כלשהי.

ב. לפי אפשרות אחת בגמרא בסנהדרין (ט), נחלקו בשאלה זו גם רבי מאיר וחכמים שם. ומכל מקום משמע שסתם אמוראים נקטו כחכמים, שאין צריך התראה מפי עדים (עתוס' סנהדרין פו: ד"ה עבד').

ד. על פי שנים עדים – שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן.

ואולם אם הדיינים מבינים לשונם אלא שאינם יודעים להשיב, מעמידים מתורגמן ביניהם, כמעשה דרבא (ח"מ כה, ו יז, ו).

נחלקו הראשונים האם דין זה אמור גם בשמיעת בעלי הדינים (וכ"כ הרמב"ם סנהדרין כא, ח) או רק בשמיעת העדים (עריטב"א ומאירי כאן). ולהלכה מובא בשלחן ערוך (ה"מ יז, כה, ו) דין זה שלא ישמעו מפי מתורגמן, הן כלפי טענות בעלי הדין הן בשמיעת העדות.
 יש מי שצדד שדין זה שאין שומעים מהמתורגמן – מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא, ולא רק בטענות בעלי הדין אלא אפילו בעדים. ולפי"ז הורה שבמקום שאין דיינים המבינים לשונם ואי אפשר בענין אחר, דנים דיני ממונות על ידי העמדת מתורגמן (שו"ת הרדב"ז ח"א שלא).

דף ז

יד. עדי הלואה הקרובים אל הערב – האם כשרים להעיד?

זה היה מעשה בשני עדי הלואה שהיו קרובים לערב, וסבר רב פפא להכשירם. אמר לו רב הונא ברדר"י: כיון שאם אין לו ללווה לשלם, הולך המלווה אל הערב, לכך נחשב הערב כבעל דין ואין לקבל עדותם.

טו. א. שנים המעידים על פלוני שנגמר דינו בבית דין למיתה [וברח] – האם דנים מחדש את דינו או מסתמכים על עדותם?

ב. האם דנים דיני נפשות בחו"ל? האם מצווים להושיב שם בתי דינים?

א. שנים המעידים על אחד שנגמר דינו בבית דין פלוני למיתה, ופלוני ופלוני עדיין – די בעדותם זו להמיתו ואין דנים אותו מחדש על עבירתו. ואולם אם נידון בחו"ל וברח לארץ – חוזרים וסותרים את דינו, שמפני זכותה של ארץ ישראל אפשר תימצא לו זכות (רבי יהודה בן דוסתאי משום רבי שמעון בן שטח).
א. הגמרא בסנהדרין (מה:): מעמידה משנתנו [לפי דברי שמואל] שאותם עדים שהעידוהו בתחילה, הם המעידים עתה בבית דין אחר, אבל עדים אחרים – פטור, לפי שאי אפשר לקיים בו יד העדים תהיה בו. וכן פסק הרמב"ם (סנהדרין יג,ז), וכתב שזה רק בשאר מיתות, אבל ברוצח הרי זה יהרג אפילו על ידי עדים אחרים.
ב. נגמר דינו באותו בית דין עצמו, אעפ"י שנגמר בחו"ל ועתה הם בארץ ישראל – אין סותרים את דינו (רמב"ם סנהדרין יג,ח).

ב. סנהדרין נוהגת בחו"ל ודנה שם דיני נפשות (והיו אלה לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם. וכבר העירו על המובא ברמב"ן ריש שופטים).
והוא שיהיו סמוכין נמצאים בארץ, יושבים בלשכת הגזית – כמבואר במסכת סנהדרין.
ומצווים להעמיד בחו"ל דיינים בכל פלך ופלך אבל לא בכל עיר ועיר (בשעריד).
לפי הגרסה שלפנינו ברמב"ם (סנהדרין א,ב), בחו"ל אין חייבים להעמיד דיינים בכל פלך ופלך. ויש מגיחים בדבריו כלשון שבגמרא. ע' כס"מ ולח"מ).

פרק שני – 'אלו הן הגולין'

טז. באלו אופני שגגה חייב ההורג גלות ובאלו אינו חייב?

המכה נפש בשגגה גולה לעיר מקלט. ודוקא כשהרג דרך ירידה, כגון המעגל במעגלה (ממנו והלאה בשיפוע היורד, וי"א אף במישור) ונפלה והרגה אדם, או שילשל חבית ונפלה, או שהיה יורד בסולם ונפל והרג אדם – הרי זה גולה. אבל בדרך עליה – פטור (ויפלא עליו). ירידה שהיא צורך עליה – חייב (או השליך עליו. כן היא דעת רש"י ועוד. ויש אומרים שהרמב"ם גרס לפטור).
האומר מותר – פטור מגלות (רבא פירש בזה הברייתא בשגגה פרט למזיד [וכן פסק הרמב"ם – הל' רוצח ו,י]).
ואביי הקשה הלא אנוס הוא והיאך נקרא מזיד. ואפשר שלאביי גולה כשאר שוגג, ולא אמר 'אנוס' אלא לומר שאין בו שום הודה).

אופנים נוספים שפטור מגלות:

המתכוין להרוג בהמה או כל מי שהוא פטור עליו, והרג ישראל (בשגגה; בבלי דעת. ובין שנתכוין לבהמה שלפניו והלך על האדם, בין שנתכוין לאותו גוף וסבר בהמה הוא ונמצא אדם. עתוס' ט. ד"ה רוב חסדא).
ההורג בשגגה בקרן זוית (בפתע – משמע תכוף לו וסמוך, למעט לקרן זוית (רש"י). והרמב"ם פירש משום שקרוב למזיד הוא לכך אינו נקלט).

שונא שהרג (בלא איבה. ונחלקו בדבר תנאים, כדלהלן).

מתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר (בלא צדיה. ולכך פטור, מפני שהוא קרוב לאנוס ערמב"ם הל' רוצח ו,יז).

מתכוין לזרוק קרוב והלך רחוק וכדו' (ואשר לא צדה. וקרוב למזיד הוא. ערמב"ם הל' רוצח ו,י).

רש"י במקום אחר כתב שאין זה פטור מגלות (וע' גם בתוס' סנהדרין עז:). והתוס' ועוד ראשונים חולקים.
הרג במקום שאין רשות לניזק להיכנס לשם (ביער – כי עיר שרשות לניזק ולמוזיק ליכנס).
לגרסת הרמב"ם נתמעט גם הדפוס בגופו, שאינו גולה.

יז. א. האם ההורג נפש גולה במקרים הבאים:

- א. עלה בסולם ומעד ונפל והרג.
- ב. עלה בסולם ונשמטה שליבה תחתיו, ונפלה על אדם והרגתו.
- ג. המקצב בשר והרג בשגגה בשעת הנפת הקופיץ, מלפניו או מלאחריו.
- א. מעד תוך כדי עליה בסולם ונפל על אדם והרגו – פטור מגלות, שהרי זו דרך עליה.
- ב. עלה בסולם ונשמטה שליבה תחתיו ונפלה השליבה והרגה אדם – נסתפק רבי אבהו. ומסקנת הסוגיא לפירוש התוס' שאם על ידי דריכתו בשליבה ירדה קמעה, כגון שהיתה מתולעת או רפויה – הרי זו 'דרך ירידה' וחייב (ואע"פ שהאדם עולה, הואיל והשליבה היא שהרגה בירידתה, הרי זה כירידה צורך עליה), ואם לאו – פטור.
- א. הרמב"ם (הל' רוצח ו, יד) סתם לפטור את העולה בסולם, ונקט [כנראה עפ"י גרסה אחרת שהיתה לו בגמרא. מפרשים] שבירידה צורך עליה – פטור. [ולענין נזקין כתב (חובל ומוזיק ו, ד) לחלק אם היתה מהודקת אם לאו. והראב"ד השיגו].
- ב. אם כתוצאה משמיטת השליבה נפל האדם והרג – פטור, מפני שהיה בדרך עליתו (תוס').

ג. קצב שהיה מקצב והרג בשגגה; אם הרג בדרך ירידה – גולה ואם בשעת העלאת היד הרג – פטור, ואין חילוק בין הנפה שמלפניו או לאחריו.

כן מבואר לפרש"י ועוד. אבל ברמב"ם (רוצח ו, יג) מבואר שכל שמת בהולכה, כלומר בהגבהת היד לפניו ובירידתה מאחוריו – פטור מגלות, שזהו בכלל 'דרך עליה'. וכל שמת בחזרה, עליה מאחוריו וירידה מלפניו – הרי זו 'דרך ירידה' וחייב.

דפים ז – ח

יח. האם ההורג את הנפש גולה במקרים הבאים:

- א. נשמט הברזל מקתו והרג, וכד'.
- ב. ניתו מן העץ המתבקע, והרג.
- ג. זרק אבן על הדקל, ונשרו ממנו תמרים והמיתו אדם.
- ד. זרק אבן או סתר כותל לרשות הרבים, ונהרג אדם.
- ה. הזורק אבן ולאחר שיצאה האבן מתחת ידו הוציא אדם את ראשו וקבלה ומת.
- ו. הכהו הכאה של מצוה, ומת.
- א. נשמט הברזל מקתו והרג; רבי אומר: אינו גולה (ונשל הברזל מן העץ – מהעץ המתבקע ולא מקתו).
וחכמים אומרים: גולה.

[מבואר בגמרא להלן (ט: כפרש"י ותוס') שדין המשלשל חבית ונפסק החבל, שזה לדין נשמט הברזל מקתו, שהרי נשאר האגד בידו בדומה ליד הגרון, ולרבי אינו גולה].
הלכה כחכמים (ערמב"ם הל' רוצח ו, טו ובדפו").

ב. ניתז מן העץ המתבקע והרג; לרבי – גולה, לחכמים – אינו גולה.
פסק הרמב"ם (רוצח ו, טו) שאינו גולה.

ג. אמר רב פפא: הזורק רגב על הדקל ונשרו תמרים והרגו, לרבי – גולה, כדין ניתז מהעץ המתבקע, ולחכמים – אינו גולה.
ומבואר בגמרא שאם זרק על הענף והענף הכה על אשכול התמרים, ונשרו והמיתו – גם לרבי פטור מגלות, שהרי זה 'כח כחו'.

ד. הזורק אבן לרשות הרבים, וכן הסותר כותל לרשות הרבים, בין ביום בין בלילה – הרי הוא פושע שלא עיין קודם לכן, ואינו גולה.
סתר כותלו (או זרק אבן. תוס') לאשפה; אם אינה עשויה להפנות – פטור, שאנוס הוא. עשויה ליפנות – פושע הוא ופטור. עשויה ליפנות בלילה, ולעתים מזדמן לשם אדם ביום, וזרק ביום – גולה.
כשאינה עשויה ליפנות אף לא בלילה, הגם שלעתים מזדמן לשם אדם – פטור, שלא עלה על דעתו (תוס').

ה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: אם מכשיצתה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה – פטור (ומצא – פטר לממציא את עצמו).

ו. הכה הכאה של מצוה, ומת – אבא שאול פטר. כגון אב המכה את בנו [ואעפ"י שהוא לומד בלאו הכי, מצוה יש ליסרו במדה הראויה] ורב הרודה את תלמידו, או שליה ב"ד שהלקה והרג.
שליח בית דין שהוסיף מכה על המכות שאמדו את הנידון לקבל – גולה (משנה כב:). יש אומרים (עפ"י הסוגיא בב"ק לב:): שמדובר רק כשהדיין טעה במנין, אבל אם המכה טעה – הריזה קרוב למזיד ואינו גולה. ויש אומרים (שבו"י, או"ש ולקוטי הלכות – בדעת הרמב"ם סנהדרין טז, ב וכפי שפסק כלשון אחרת בב"ק שם) שלהלכה נוקטים שאין מדובר אלא כשהמכה טעה והוסיף, [אבל אם הדיין טעה, יתכן והמכה פטור משום שקרוב לאונס]. ויש מהאחרונים שרצו לחלק (בדעת הראב"ד) שאם הוסיף על ארבעים – גולה, ואם הוסיף על מה שאמדוהו, בפחות מארבעים – אינו גולה, כי עוסק עדיין במכות של מצוה (עפ"י זכר יצחק כד ועוד). ויש מי שכתב להפך, כל שיכול ללקות ארבעים והוסיף אחת, אין לחוש כל כך למיתה אם יוסיף אחת, ואינו דומה לחטיבת עצים ביער (מובא בבירור הלכה).

[היה חוטב עצים לסוכה או למערכה – אין נחשב כהכאה של מצוה. כן אמר רבא לרבינא. ולכאורה לפי מה שחזר רבא ואמר 'לאו מילתא היא דאמרי... אין הכרח לדין זה. אך לא מצאנו מחלוקת מפורשת בסברא זו. וכ"מ בריטב"א. ויש מצדדים לומר שיש כאן מחלוקת].